

Maailma suurim linnukaitseühendus tähistab juubelit

Sel aastal saab 90-aastaseks maailma suurim ja vanim keskkonnaorganisatsioonide võrgustik ning linnukaitsete eksperdikogu *BirdLife International* (BLI).

1922. a juunis kogunesid Londonis Suurbriitannia toonase välisministri eraresidentis eri riikidest pärit looduskaitstjad. Nad jõudsid järeldusele, et ainus efektiivne viis kasvava rahvusvahelise linnuäriaga võitlemiseks ja rändlindude kaitsmiseks kogu rändetee ulatuses on koordineeritud rahvusvaheline tegevus. Nii otsustati moodustada rahvusvaheline linnukaitsekomitee (*International Committee for Bird Preservation*, ICBP). Selle eesmärgiks oli luua kohalikul liikmeskonnal põhinevate linnukaitseühingute võrgustik, et ühiselt tegutseda lindude, nende elupaikade ja maailma elurikkuse säilitamise nimel. Esimesteks peamisteks teemadeks olid toona võitlemine merereostuse ja linnukaubandusega, hiljem ka põllumajandusmürkidega.

1993. a moodustati selle ühenduse alusel praegune katusorganisatsioon BLI. Selle moodustavad sõltumatud ja oma liikmeskonnal põhinevad kohalikud linnukaitseühendused. BLI senine tegevus ja edu maailma linnustiku ja

Boliivia ararauna on üks maailma haruldasemaid ja ohustatumaid linnuliike, keda on looduses veel vaid pisut üle saja isendi. Sadade eriti ohustatud liikide päästmiseks on BLI käivitanud programmi *Preventing Extinctions*.

FOTO: JOE TOBIAS/WORLDSAFERESTBIRDS.COM

elurikkuse kaitsel põhinebki iga liikmesriigi kohalikel inimestel ja organisatsioonidel, mis on üks suuremaid tugewusi ja eeliseid võrreldes paljude teiste keskkonnaühendustega.

BLI tegevus on väga lai, ulatudes vihmametsade ja liikide kaitselt poliitiliste otsuste mõjutamiseni. Muu hulgas tegeleb BLI koostöös rahvusvahelise looduskaitseliiduga IUCN maailma lindude ohustatuse ja arvukuse hindamisega ning peab lindude nn punast nimestikku (*Red List*). Tähelepanu pälvinud edulooks on kujunenud ühtsel metoodikal põhinev rahvusvahelise tähtsusega linnualade (*Important Bird Areas*, IBA) valimine ja kaitse. Neid linnustiku ja elurikkuse võtmealasid on moodustatud kogu maailmas üle 12 000, sh 66 ka Eestis. Järjest suuremat tähelepanu pööratakse lindude rändeteede ja ökosüsteemide terviklikule kaitsetele.

BLI on aja jooksul oma tegevust laiendanud ega tegele juba aastaid enam ainult lindudega. Üha enam on teemaks meid kõiki otseselt või kaudselt puudutavad ulatuslikud keskkonnaküsimused, nagu kliimamuutused, ökosüsteemide teenused, maailmamere reostumine, energeetika, säästlik tarbimine, keskkonnaharidus jm, mis paratamatult mõjutavad otseselt ka lindude käekäiku.

Eesti Ornitoloogiaühing jagab BLIga ühiseid väärtushoiakuid, ideid, strateegiat ja eesmärke. Me aitame oma tegevusega Eestis kaasa selle ülemaailmse võrgustiku eesmärkide täitmisele, et vältida linnuliikide väljasuremist, säilitada nende elupaiku, edendada keskkonnaharidust ning mõjutada poliitiku ja arendajaid nende otsustes, mis võivad mõjutada linde ja elurikkust.

Andres Kalamees
Eesti Ornitoloogiaühing direktor

Lindude kevadränne Kablis

Liivi lahe rannikul koondub lindude ränne nii kevadel kui sügisel suhteliselt kitsale rannikualale. Selle üks paremaid jälgimiskohti on Lõuna-Pärnumaal asuv Kabli linnuhoiuala (733 ha, sellest maismaad vaid 23 ha). Põhjalikumaid vaatlusi kogu kevadrände perioodil on siin teinud Soome linnuvaatlejad (klubi *Viron Lintuseura*) 2002. ja 2007. a.

Järjepidevuse tagamiseks ja toimuvate muutuste registreerimiseks korraldas Eesti Ornitoloogiaühing Kablis lindude rändeuuringu ka käesoleva aasta kevadel. Rändevaatlusi tehti Kabli vaatlustornist iga päev 11. märtsist 31. maini, keskmiselt kaheksa tundi päevas. Peale selle loendati rändel peatuvad linnud ja tehti Kabli linnuhoiualal pesitsevate lindude inventuur. Põhivaatlejad olid Juho Könönen, Andrea Maier, Timo Pettay ja Margus Ellermaa, uuringut rahastas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Kevadel oli Kablis suurepärase rändlindude vaatamäng. Vaatlusperioodil loendati kokku 752 000 lindu, mis oli kaks korda rohkem kui kevadel 2007. Märkimisväärseim oli hanede koondumine: neid loendati 119 000 isendit ja kuuldi ka hulgi möödumas öösiti. Röövlindude ränne oli võrdlemisi ootuspärane (1650 isendit), kurvitsalisi ja kajakaid oli oodatust vähem ning vintlasi rohkem. Arktilisi parte (aul, vaerad ja merivart) täheldati nii rändel kui peatumas äärmiselt vähe, mis vastab nende liikide käekäigule Euroopas.

Kevadränne hakkas Kablis vaikselt peale märtsi keskel, esimene suurem rändelaine oli 19. märtsil (5000 lindu). Rände alguse ajastus oli väga sarnane 2007. aasta kevadega. Väike mõõn oli aprilli esimestel päevadel, kui ränne seisis kaks päeva peaaegu täielikult. Sel ajal polnud ka tagasirännet, vaid linnud kogunesid paikseteks parvedeks. Näiteks

Kevadel on Kablis üheks arvukaimaks rändajaks haned, kes liiguvad rändel ka öösiti.

FOTO: MART SALUMÄE

kiivitajad kogunesid mitmeks päevaks jaa peale kõssitama. Kevadränne nõrgenes kiiresti aprilli lõpus: 26. aprillist mai lõpuni loendati kokku vaid 62 000 rändurit.

Kevade meeldejävvamaid elamusi oli 7. aprillil, mil loendati üle 100 000 rändlinnu. Sellele päevale andis jumet metsvintide isalindude põhiränne; nad vallutasid otsemaid ka enamiku linnuhoiuala territooriumist. Emaste metsvintide põhirände päev oli alles kaks nädalat hiljem. Kabli rändeuuringu käigus registreeriti mitu Eesti fenoloogilist (nt varaseim saabumine tutkal ja stepi-loorkullil – 5. aprill) ja rändesumma rekordit (nt võsaraat 625, rootsiitaja 948, keltsalind 68 ja koldvint 9 isendit päevas).

Kabli linnuhoiualal või selle vahetus läheduses tuvastati kevade jooksul kokku 217 linnuliiki, kellest 66 olid pesitsejad. Oodatud liikidest ei kohatud sarvikpütti, kivirullijat, jäälindu, tamme-kirjurähni ega nõmmekiuru. Haruldasematest liikidest kohati muu hulgas puna-harksaba (see liik laiendabki

Euroopas oma leviala põhja suunas), Eestis väljasuremisel olevat siniraaga, üleilmselt ohustatud väike-laukhane (kolmepealine salk) ja stepi-loorkulli (neli lindu). Pesitsejatest olid arvukaimad metsvint ja tiigi-roolind. Veel kümme aastat tagasi siin regulaarselt pesitsenud nõmmekiuru nüüd enam ei kohatud. Samas on tavaliseks muutunud vaenukägu, kes oli sel aastal Kablis kahel territooriumil. Ühtlasi oli huvitav viigerhüljeste koondumine Kabli rannikualale. Aprilli alguses võis jäänud lesimas näha kuni sadat isendit.

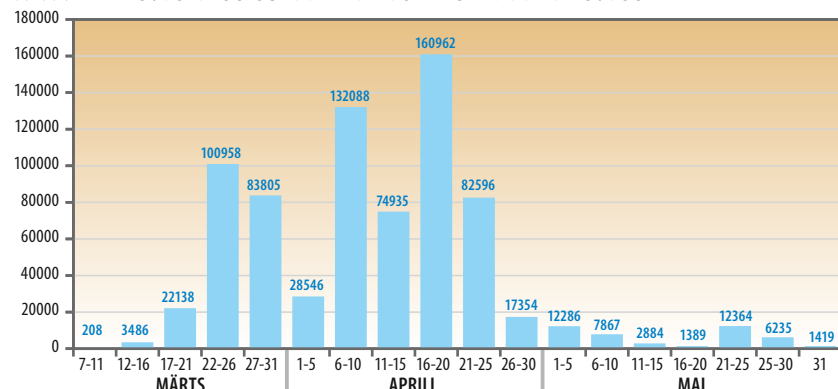
Kabli inventuuri põhjalikum kokkuvõte ilmub järgmisel aastal ajakirjas *Hirundo*.

Margus Ellermaa

Kablis kevadrändel loendatud sagedasemate liikide arvukus (isendit).

Liik	2012	2007
Metsvint	277013	64281
Värvuline	123486	80695
Hani	74126	16976
Siisike	26354	22459
Suur-laukhani	26162	9716
Rabahani	18504	7699
Kaelustuvi	17611	6588
Põldlõoke	14495	5278
Naerukajakas	11814	13462
Kuldnokk	11563	5579
Kiivitaja	8878	1972
Kalakajakas	8357	19391
Talvike	7031	5530
Väikekajakas	7011	2828
Linavästrik	6536	3485
Suitsupääsuke	5832	9923
Viupart	5393	7797
Urvalind	4458	5031
Hõbekajakas	4199	3681
Kormoran	3980	3704

Isendeid Kevadrände dünaamika Kablis 2012. aasta kevadel.

Kabli linnujaam

Pärnumaa lõunanurgas Liivi lahe kaldal asuvas Kabli külas on Eesti tuntuim lindude rõngastusjaam, mida nimetatakse ka Kabli linnujaamaks. Esimesi põhjalikumaid rändevaatlusi tehti siin 1956. a ja peagi leiti, et just siin toimub lindude rände koondumine. 1959. a rajati Kablisse rõngastuspunkt ja varsti ühineti mitme rahvusvahelise uurimisprojekti-ga. Kohe alustati Kablis ka rõngastajate koolitamist ja nii tekkis Eestisse tegus rõngastajate võrgustik. Praegu kuulub Kabli uurimisjaam keskkonnaameti al-luvusse ja see on üks punkt suures rõn-gastusjaamade koostöövõrgustikus, mis katab lindude rändetee Soomest Lõuna-Aafrikani.

Rändel olevaid linde püütakse Kab-lis 17 m kõrguse nn Helgolandis rüsaga. Lindude süstemaatiline püük ja rõngas-tamine toimub siin ainult sügisel, ena-masti augusti keskpaigast novembri al-guseni. Kevadrände vaatlustega on Kab-lis tegelnud peamiselt Soome linnuhu-vilised, kes ehitasid siia 1997. a puidust vaatetorni. Peale lindude vaatlemise ja märgistamise tegeldakse Kabli linnujaa-mas juba pikemat aega ka nahkhiirte, kiilide ja päevaliblikate rände jälgimise-ga ning korjatakse lindudelt isegi puu-

Linnurüsa püügiava on Kablis suunatud põhja, väike linnujaama hoone jääb puude varju. Foto on tehtud 2003. aastal rajatud uuest vaatlustornist.

FOTO: AIVO TAMM

ke, et uurida nendega edasikanduvate haiguste levimist.

Lindude uurimise kõrval on Kabli linnujaama üheks oluliseks tegevuseks selle algusest saadik olnud loodusha-riduse andmine. Siit käib igal sügisel läbi sadu või isegi tuhandeid lapsi, kes saavad teadmisi jaama tööst, lindude rändest, looduskaitsest jm. Sageli on võimalik ka ise lindu peos hoida, mis on erakordne elamus. Muidugi on siin

endiselt võimalik õppida lindude rõn-gastamist ja selle juurde käivaid oskusi. Kui soovid linnujaama ekskursioonile minna või rõngastamist õppida, võta ühendust Jaak Tammekännuga (jaak.tammekand@keskkonnaamet.ee, 5332 4271). Kabli linnujaama, lindude rõn-gastamise, rände jm kohta saab pal-ju huvitavat teavet jaama kodulehelt <http://kabli.nigula.ee>.

Riho Kinks

Kabli asukoht

Kabli linnujaamas aastatel 1969–2010 rõngastatud lindude arv.

Liik	Isendit
Pöialpoiss	162183
Rasvatihane	118561
Sabatihane	98910
Sinitihane	49879
Musttihane	30831
Põhjatihane	20392
Siisike	16919
Väike-lehelind	13646
Punarind	11071
Porr	10257
Metsvint	9612
Salu-lehelind	9559
Urvalind	7183
Leevike	2745
Käblik	2062
Siidisaba	2055
Musträstas	1984
Põhjavint	1982
Tiigi-roolind	1799
Mustpea-pöösallind	1598

Lindude rõngastamine Kablis

Kabli linnujaamas on selle rajamisest alates rõnga jalga saanud üle 600 000 linnu 165 liigist. Ühe sügise jooksul rõngastatakse keskmiselt 12 000 lin-du, päevarekord on üle 3000. Kõige arvukam rändur on siin ülekaalukalt pöialpoiss, kellele järgnevad tihased. Kablis on püüsinisse jäänud ka mit-med haruldused: kõnnu- ja punapea-õgija, lasuur- ja taigatihane, aga ka näi-teks metsis. Neist paljud on olnud Eesti esmasleiud.

Juba rõngastatud linde on Kablis püüsinisse sattunud üle 1400 (seda ni-metatakse taaspiüügiks). Neist alla 300

on märgistatud väljaspool Eestit, kõik Euroopas. Kablis rõngastatud linde on omakorda mujal kätte saadud ligi 3600 (taasleiud), kõige rohkem Lätis, Leedus, Eestis ja Venemaal. Kaugeimad taasleiud on suitsupääsukesed Aafrikas. Taaspiügid ja taasleiud ongi üks rõn-gastamise eesmärke. Nii on muu hulgas võimalik kindlaks teha, kuhu linnud rändavad.

Peale liigi määramise (pihus oleva linnu määramisel tuleb kasutada hoo-pis teisi tunnuseid kui looduses vaatle-misel!) linnud ka mõõdetakse, kaalu-takse ja hinnatakse nende rasvasust. See annab olulist teavet nende tervisliku seisundi ja pikaks rändeks valmisoleku kohta. Suur rasvavaru näitab, et linnu elupaigas ja rändepeatuskohtades on ol-nud head tingimused, ning annab loo-tust, et lind peab vastu kogu rändetee.

Riho Kinks

Pöialpoiss on Euroopa väikseim linnuliik. Kollane triip pealael on emaslinnu tunnus, isasel on see oranž.

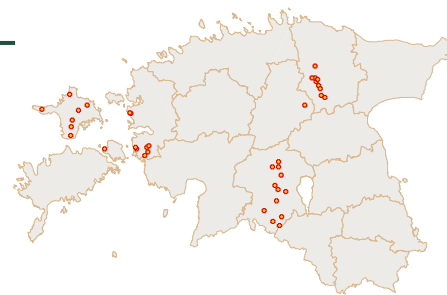
FOTO: KAIDO RUMMEL

Lõppes tüllide pesapaikade inventuur

Veel kolmkümmend aastat tagasi ei teatud väiketüllide käekäigust Eestis suurt midagi. Kahjuks on ka viimane ametlik arvukushinnang (1000–2000 paari, avaldatud 2009. a) pigem teoreetiline. Seetõttu toimus sel aastal projekti “Aasta lind 2012” raames neljas maakonnas väiketülli pesapaikade inventuur, et täpsustada selle liigi arvukust Eestis. Kuna arvatavalt üle 90% väiketüllidest eelistab pesitseda inimtekkelistes paikades (kruusakarjäärid, paemurud jms), võeti vaatluse alla 48 karjääri Hiiumaal, Läänemaal, Viljandimaal ja Lääne-Virumaal.

Inventeeritud karjäärides leiti pesitsemas kokku 63 paari väiketülle ja 19 paari liivatülle. Rannikulinnuna tuntud liivatülli pesitsemine merelähe-

dastes karjäärides Lääne- ja Hiiumaal oli ootuspärane, kuid üllatuslikult tuvastati koguni neli paari pesitsemas ka Kamariku paekarjääris Lääne-Virumaal. See 125 hektari suurune kinnikasvav paemurd asub rannikust ca 100 km kaugusel metsade keskel ning valmistas teise üllatuse. Nimelt leiti seal pesitsemas koguni 26 paari väiketülle ehk 41% kõigist inventuuri käigus leitud väiketüllidest. See viitab ühest küljest küll elupaiga sobivusele, kuid ilmselt ka pesitsuskohtade nappusele ümbruses, mis sunnib linde koonduma vähegi kõlblikesse paikadesse. Inventuuri tulemuste põhjalikum analüüs seisab veel ees, kuid esialgsel hinnangul võib Eestis väiketülle pesitseda isegi kuni kaks korda vähem kui seni arvatud.

Inventeeritud karjääride asukohad.

Peale väike- ja liivatülli pesitsuspaaride arvu registreeriti inventuuri käigus ka teised karjääris pesitsevad linnuliigid ning hinnati maismaataimestiku, veekogude ja paljasalade osakaalu elupaigas. Kõige arvukamaks pesitsejaks vaadeldud karjäärides oli arvatult kaldapääsuke. Võrreldes varasemate andmetega on selle liigi arvukus aga tublisti vähenenud. Huvitavamatest leidudest väärib märkimist nt heletildri ja laululuige pesitsemine karjäärides. Mis puudutab tüllide elupaigavalikut, siis selgus, et nad eelistavad pesitseda niisugustes elupaikades, kus asub veesilm ja maismaataimestik katab alla poole territooriumist.

Karjäärid looduse keskel asuvate tehiseobjektidena on justkui saared kuival maal, kus kehtivad paljud saartele iseloomulikud ökoloogilised seaduspärasused. Seetõttu on ka karjääride linnustik ja selle areng huvitav uurimisvaldkond. Meie tehismaastike linnustikku on seni üsna kesiselt uuritud. Loodetavasti saab 2012. aastal toimunud inventuur tõukeks põhjalikumatele töödele.

Aasta linnu inventuuri lõplikud tulemused ilmuvad ajakirja Hirundo 2013. a esimeses numbris.

Jaanus Aua

Tülli-uurija Viive Kiis, Jaanus Aua ja Mati Salumäe Kamariku karjääris. Lisaks lindude vaatlemisele rõngastati sel aastal 74 väiketülle.

FOTO: EVE KRÄNGER

Liivatülli rändekogumi rekord

Juuli teisest poolest septembri alguseni võib Lääne-Eesti rannikul ja saartel kohata tavapärasest arvukamalt liivatülle, kes on teel oma talvitusaladele Aafrika loodeosas. Valdavalt on need meist põhja ja kirde pool pesitsevad linnud, kelle pesitsusala ulatub Skandinaavias ja

Loode-Venemaal koguni Arktika tundrateni välja.

Igal sügisel nähakse Eesti parimates kahlarajarandades kuni paarisajaisendilisi liivatülli kogumeid. Tänavune tülliaasta üllatas aga erakordsete vaatlustulemustega. Linnuvaatlejatele hästi tuntud

Haversi rannas Läänemaal õnnestus allakirjutanul ja Aivar Veidel 7. augustil kokku lugeda 400 liivatülle. Sündinud rekord ei püsinud aga kuigi kaua. Vaid neli päeva hiljem loendas Soome linnuvaatleja Risto Lammin-Soila Hiiumaal Luidja rannikul koguni 600 liivatülle. Mõlemad liivatülli rändepeatuskogumid on teadaolevalt Eesti suurimad.

Tarvo Valker

Liivatüllid ja soorüdid Hiiumaal Luidjas.

FOTO: RISTO LAMMIN-SOILA

Kanada lagle esimene pesitsus Eestis

24. mail avastati linnustiku seire käigus ühelt Lahemaa meresaarelt kanada lagle pesa viie munaga. Teistkordsel külastusel olid neli muna ilmselt koorunud ja üks riknenud. See on kanada lagle esimene tõestatud pesitsus Eestis. Tegu võiks olla rõõmsa uudisega, kuid see liik on Euroopas võõrliikide nimekirjas (levinud väljapoole oma looduslikku levi inimese kaasabil) ja teda hinnatakse siinsele kohalikule faunale keskmiselt ohtlikuks liigiks.

Kanada lagle looduslik kodumaa on Põhja-Ameerika. Euroopasse toodi ta teadaolevalt 1665. a, kui Inglismaa kuningas Charles II täiendas oma linnukogu. Hiljem on neid paljudesse riikidesse toodud ilulinnuks, mõnel pool ka jahilinnuks. Selle tagajärjel on ta

Lahemaalet leidud kanada lagle pesa.

FOTO: RIHO MANNIK

Kanada lagle on meil esinevatest hanedest ja lagledest suurim. Ta on lihtsalt äratuntav musta näo ja kaela ning valge põselaigu järgi.

FOTO: MARGUS OTS

hakanud neis paikades pesitsema ning levinud ka teistesse riikidesse. Kanada lagle mõju siinsetele kohalikele liikidele ja kooslustele ei ole päris selge. Põhilised tegurid on ilmselt konkurents elupaiga ja toidu pärast ning ristumine teiste hanelistega (vangistuses ristunud koguni 16 liigiga). Tema tõrjumiseks ei ole üheski riigis suuri programme seni algatatud.

Eestis hakati kanada laglesid kohatama pärast selle liigi asustamist Soome (1966). Esimesena vaatlus ja filmis meil kanada laglet Rein Maran Vilsandi saarel 1968. a. Alates 1983. a on neid siin läbirändel kohatud juba igal aastal

ja üha arvukamalt. Enamasti on need üksikud isendid haneparves või väiksed salgad, kuid 2011. a vaadeldi Hiiumaal juba ligi 250-pealist parve. Kanada lagle on Eestis ka jahilind.

Kuna Soomes ja Rootsis pesitsevad tuhanded kanada lagle paarid juba aastakümneid, siis oli ka meie esimene pesitsuskatse vaid aja küsimus. Arvatakse, et Lääne-Saaremaal on see liik pesitsetud juba mõne aasta eest. Nüüd tuleb Eestis lähemal ajal otsustada, kas lasta võõrliigil levida ja loota, et meie väikesaarte linnukooslused ja teised liigid selle all ei kannata, või võtta kasutusele tõrjemeetmed.

Veljo Volke

Kalakotkad kaamera ees

Eelmisel aastal algas Eesti Ornitoloogiasühingu ja Läti Looduse Fondi koostööprojekt nimetusega „Kotkad riigipiire ei tunnista“. Selle käigus paigaldati ühte Läti ja kahte Eesti kalakotka pesa veebikaamera, mille kaudu oli huvilistel võimalik pidevalt kotkaste tegemisi jälgida.

Kalakotkaste veebikaamerad on olnud väga populaarsed. Võrumaal asuva pesa kaameralinki on alates 13. juulist, kui külastajaid loendama hakati, avatud üle kolme miljoni korra. See tähendab, et kaamera kaudu oli pesa vaatlemas kogu aeg üle 2000 inimese. Huvilisi oli kokku 169 riigist, kõige rohkem Soomest, Saksamaalt, Venemaalt ja Hispaaniast, aga ka näiteks Taiwanilt oli rohkem huvilisi kui Eestist.

Pesakaamerate ja lindudele paigaldatud GPS-saatjate kaudu said olulist teavet ka kotkaurijad. Näiteks selgus, et kevadel külastas kalakotkas Madist pesa juures vähemalt kolm emaslindu.

Jalarõnga järgi saadi teada, et üks neist on sündinud 2008. a Soomes. Madise on samuti soomlane, sündinud 2007. a. Aga peagi saabunud emaslind Piret ei lasknud Soome noorikul enam Madise juures olla. Saime ka teada, et umbes 100 m kauguselt pesast mööda kihutavad veoautod ja naabrusest kostev sõjaväepolügooni lärm kotkapaarile suurt huvi ei paku. Üllatuse valmistas aga väikseim poeg, kelle hukkumist vaatajad kartsid, kuid kes viimaks kasvas vaata et suuremaks kui teised.

GPS-saatjaga emaslinnud Erika, Piret ja Ilze asusid Aafrika poole teele vastavalt 8., 17. ja 20. augustil. Septembri algul peatus näiteks Piret juba Egiptuses Niiluse deltas, väga lähestikku Ida-Virumaalt pärit Erikaga. Pireti teekond oli aga väga huvitav ja erinev seni nähtutest, kulgedes üle Musta mere. Viimaseks lahkuvad isaslinnud. Läti Eriks lahkus pesapaigast 2. septembril ja jõudis kolme päevaga juba Ukrainasse, samal

FOTO: EOU ESTLÄT ERGLES VEEBICAAMERA

Septembri alguses võis Võrumaa kalakotka pesas näha aeg-ajalt veel ühte või kahte poega (fotol) ja vahel ka neile toitu toovad isalindu. Emalind oli selleks ajaks juba Aafrikas.

ajal kui meie Madise ja Ilmar alles ootasid õiget rändeaega.

GPS-saatjaga varustatud kotkaste tänavusi ja varasemaid rändeteid saab vaadata aadressil <http://birdmap.5dvision.ee>.

Kohtumiseni uuel pesitsusaastal!

Urmas Sellis

Välisuudised

Sakslased leiutasid linnusõbraliku klaasi

Saksa firma Arnold Glas leiutas akna- ja fassaadiklaasi Ornlux, mille vastu linnud ei lenda. Idee sellise klaasi valmistamiseks saadi loodusest. Linnud näevad erinevalt inimesest valguse spektri ultravioletseid toone. Ämblikud kasutavad seda ära oma võrkude kudumisel. Nad punuvad võrkudesse ultravioletvalgust peegeldavaid niite, et linnud neisse sisse ei lendaks ja võrke ei lõhuks. Samas meelitavad need niidid ligi putukaid.

Orniluxi testiti Radolfzelli linnujaamas Saksamaal. Linnud lasti pimedasse lennutunnelisse, mille lõpust paistis valgus ja kuhu olid kõrvuti seatud puhas klaas ja UV-joonte võrgustikuga Ornluxi klaas. Vastu klaasi lendamast takistas linde võrk. Ligi 70%-l juhtudest vältisid linnud Ornluxi klaasi, lennates puhta klaasi suunas. Linde hoiatav klaas oleks eriti tarvilik suurte klaaspindadega kõrghoonete puhul. Näiteks Ameerika Ühendriikides ja Kanadas hukkub vastu hooneid lennates igal aastal umbes miljard lindu. Esialgu piirab uudse klaasi laialdast kasutust selle tavaklaa-

Lindudele on ohtlikud suured siledad klaaspinnad, aga ka tavalised koduaknad.

FOTO: SVEN SOOME

sist ligi kaks korda kõrgem hind. Linnusõbralikumad on aga näiteks ka vanad aknaklaasid, mille pisut ebatasane pind virvendab ja hoiab linde eemale. Eestis pakuvad aknavahetusfirmad selliseid klaase tasuta.

Loe uudsest klaasist lähemalt www.ornilux.com.

Liis Keenberg

Vastu klaasi on lennanud suitsupääsuke.

FOTO: IMBI METS

Varblaste kadumises võib süüdi olla linnamüra

Suurbritannias on koduvarblaste arvukus viimase neljakümne aastaga vähenenud 66%. Nüüd arvatakse, et selles võib süüdi olla linnamüra. Inglismaa Sheffieldi ülikooli teadlased leidsid 12-aastase uurimistöö tulemusena, et tööstus- ja liikluse müra võib takistada koduvarblaste suhtlust oma poegadega sel määral, et pojad jäävad nälga. Teadlased arvavad, et emaslinnud ei kuule müra tõttu poegade näljakisa ega vii neile piisavalt toitu. Isaslinde müra ei häirinud.

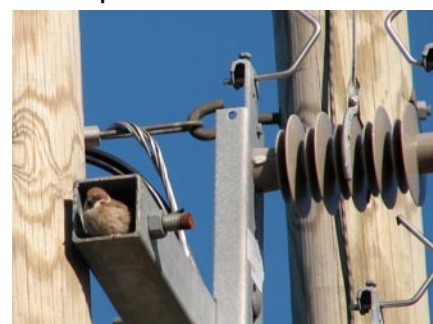
Varblaste käitumist uuriti võrdlevalt 70 dB elektrigeneraatori läheduses Lundy saarel ning kolmes vaiksemas piirkonnas. Toidu kättesaadavus oli katsepaikades sarnane. Müra ei mõjutanud lindude pesapaigavalikut, munade arvu kurnas, haudumist ega vanalindude kehakaalu. Selgus aga, et varblasemamad käisid mürarikastes kohtades poegi toitmas ligi 25% harvem kui vaiksetes paikades ja pojad kaalusid neis pesades märksa vähem.

Ka Eestis on koduvarblaste arvukus vähenenud, kuid siin ei ole selle põhjusi uuritud.

Liis Keenberg

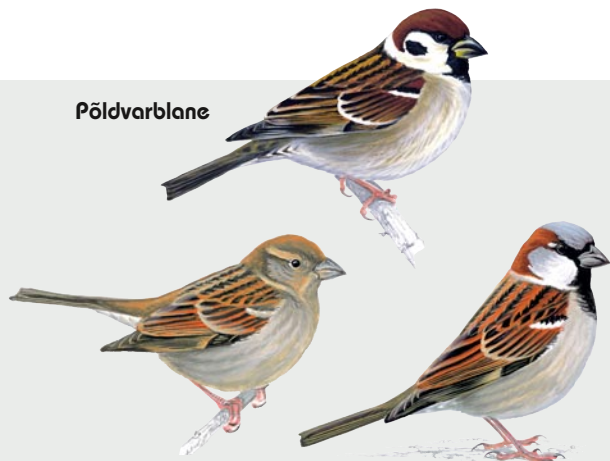
Ka Eestis on varblased mürarikas keskkonnas tavalised pesitsejad. Fotol on põldvarblane.

FOTO: AARNE TIIULE

Loo allikas: J. Schroeder jt 2012. Passerine Birds Breeding under Chronic Noise Experience Reduced Fitness.

Pöldvarblane

Koduvarblase emas- ja isasind

JOONISTUSED: MIKE LANGMAN/ASPB-IMAGES.COM

Veel kord varblaste määramisest

Tiirutaja 2010. a detsembrinumbris ilmus lugu varblaste määramisest, kuid kahetsusväärsest oli selles segamini läinud emas- ja noorlindude eristamise jutt. Seetõttu parandame siin vead ja kordame olulisema üle.

Eestis pesitsevat kaht varblaseliiki on lihtne teineteisest eristada. Pöldvarblasel on üleni pruun pealagi ja valgel põsel must laik. Nende isas- ja emaslinnud on äravahetamiseni sarnased, noortel lindudel on põselaik ja pealagi vaid tuhmim. Koduvarblase isaslinnu pealagi ja põsk on hall ning põselaik puudub. Selle liigi emas- ja noorlinnud on aga ühtlasemat karva, alapoolt hallid, pealt pruunikirjud.

Riho Kinks

Saaremaal vaadeldi võistu linde

18. augustil toimus Saaremaal 18. linnuvaatlemise võistlus Estonian Open. Võistlusel tuleb etteantud aja jooksul leida võimalikult palju linnuliike ja seetõttu nimetatakse seda ka linnuralliks. Sel aastal osales rekordiliselt 19 võistkonda, neist 12 Soomest, 6 Eestist ja üks Lätist. Kell 3–17 kestnud võistlusel kohati kokku 191 linnuliiki. Võitjaks tuli kindlalt Eesti meeskond RC & Co 141 liigiga, teisele kohale tulnud võistkond nägi 138 liiki. Ainus naiskond Eesti naised leidis 117 linnuliiki. Põnevamad leiud olid väikepütt, veetallaja, lammitilder, koldvint, randkiur ja sinirind, kuid haruldaseks osutusid ka näiteks leevike ja käblik. Võistluse tulemusi vaata www.estbirding.ee.

Estonian Open 2012 võitjad. Vasakult: Margus Ots, Peeter Raudsepp, Uku Paal, Andrus Jair, Mihkel Metslaid.

Foto: Tom Norblad

Õnnitlused

Eesti Ornitoloogiaühing õnnitleb juubeli puhul ja tänab toetuse eest:

Toomas Jüriado	65
Pilvi Ailt	60
Urve Liin	60
Külliki Alesmaa	50
Mati Martinson	50
Ain Malm	50
Heli Riive	50
Arvo Täll	50

Taivo Kastepõld 70

Taivo on pärit Tartumaalt Saadjärve lähedelt. Linnuhuvi tekkis tal juba väikesel poisina loomi karjatades. Tal on hästi meeles karjamaalt leitud esimene sooikiuru pesa ja rästapesad ümbruskonna

FOTO: MATSALU RAHVUSPARGI RAHIN

metsadest. Keskkoolis kohtus Taivo Tartus ornitoloog Sven Onnoga, kes kutsus teda Matsalu looduskaitsealale välitöödele abiliseks. Taivo nõustus ja nii veetis ta 1959. aasta suve esimese poole juba sealsete lindude seltsis. Pärast õpinguid Tartu ülikoolis bioloogia-zoologia erialal asuski ta 1970. a tööle Matsallu.

Taivo tegemisi Matsalus saatis algusest peale erakordne innukus ja energia. Ta asutas peagi Penijõe Eestis rõngastuskeskuse ja võttis seniste Moskva rõngaste asemel kasutusele „Estonia Matsalu“ märgistusega Eesti oma rõngad. Märkimisväärne on ka tema suure põhjalikkusega koostatud rõngastusandmete ja taasleidude arhiiv. 1973. a määrati ta juba Matsalu looduskaitseala direktoriks. Selles ametis oli ta 2005. aastani kaks korda, olles vahepeal viis aastat ka enda loodud rõngastuskeskuse direktor. Taivo enda peamiseks uurimisobjektideks on olnud tiirud, hiljem ka tuttvart ja rääkspart. 2012. a valiti Taivo Kastepõld Eesti Ornitoloogiaühingu auliikmeks.

Olavi Vainu

Nuputa

Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli isane metsvint (*Fringilla coelebs*). Ta on Eesti kõige arvukam linnuliik, keda pesitseb 1,7–2,2 miljonit paari. Metsvint on rändlind, kes saabub meile Euroopa talvitusalalet märtsi lõpus või aprilli alguses ja lahkub oktoobris. Mõned linnud jäävad siia ka talveks. Õige vastuse eest saab „Väikese laululinnuraamatu“ Kristiina Soobik. Siinsele pildiküsimusele ootame vastust 20. novembriks aadressil riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loositakse välja raamat „Linnuelu aabits. Talvised aialinnud“.

FOTO: KAIKO KÄRNER

Postkastist

Randar Tükel teatas Lääne-Virumaalt Ojakülast, et tema kuldnoka pesakasti on elama asunud vaenukäod. Pesas olnud kuuest munast koorus neli poega, kes ka rõngastati. Teadmata põhjusel jäeti aga hiljem pesa maha ja pojad hukkusid. Võib-olla oli põhjuseks meie talvaline kägu, kellega vaenukäod olevat tülitsevad.

Kummaline lugu juhtus aga Põlvamaal Rõsna külas, kus rauast värvavopsti seest leiti kaks vaenukäo surnud vanalindu. Varem oli linde nähtud küla vahel lendamas. Veelgi huvitavamaks teeb loo see, et naaberkülas leiti samal ajal vaenukäo pesa, kus ka pojad koorusid. Video sellest pesast leiab YouTube'ist otsinguga „vaenuk2gu pesal“.

Sel aastal on vaenukäo pesa leitud ka Tartumaalt ja pesakond Pärnumaalt ning mitmelt poolt on tulnud pesitsus- aegseid kohtamisteateid. Ilmselt on selle haruldase liigi arvukus meil viimastel aastatel pisut suurenenud. Vaenukägu-dest palume teada anda aadressil riho.kinks@eoy.ee või tel 742 2195.

Põlvamaalt leitud vaenukägu pesaaval.

FOTO: JAAK SARV/JAAKPHOTO.COM

Kroonika

■ 30. juunil ja 1. juulil toimusid Tartumaal Rannus Eesti Ornitoloogiaühingu avatud suvepäevad. EOÜ tänab kõiki vabatahtlikke abilisi ja Keskkonnainvesteeringute Keskust.

Suvepäevadel osales 165 linnuhuvilist, kellest koguni 47 olid lapsed ja noored.

Väga populaarsed olid õppekäigud kohapeal ja Valguta poldrile. Fotol Peep Veedla pesaretk.

Lõbusa „Ornitoloogilise plonni“ käigus harjutati ka meeskonnatööd.

Õhtul küpsetati lõkke ääres vorsti ja söödi kringlit, taustaks mängis Öösorr.

Noored huvilised sõitsid Võrtsjärvele linnuja kalaretketele.

FOTOD: EOÜ/URMAS SELUS

Osale

■ Septembris jätkub Tartus aasta algul alanud aasta linnu **mälumängusari**. Seni toimunud viiel mängul on osalenud 16 võistkonda ligi saja inimesega. Igal mängul saavad kolm paremat auhinna, osalejad teed ja suupisteid. Kõik huvilised on oodatud liituma sügishooajal. Mängud toimuvad 27.09, 25.10, 22.11 ja 13.12 kell 18.30 Tartus Baeri maja (Veski 4) saalis. Vaata kevadvooru küsimusi ja vastuseid www.eoy.ee/tullid/malumang/.

■ 6.-7. oktoobril toimuvad rahvusvahelised **linnuvaatluspäevad** BirdWatch 2012. Eesti Ornitoloogiaühing kutsub neil päevil kõiki linde vaatlema. Seda võib teha nii oma koduaias, pikemal matkal kui ka juhendajaga linnuretkel. Täpsem teave ilmub EOÜ kodulehel septembris. Kes on valmis ise mõnd linnuretke juhendama, neil palume ühendust võtta päevade koordinaatori Tarvo Valkeriga, 5393 2684, tarvo.valker@gmail.com.

■ 15. novembril algab **talilinnuloenduse** hooaeg. Sellel osalemiseks tuleb valida endale kuni 10 km pikkune ja-lutusrada, läbida see talve jooksul kolm korda ning kirja panna kõik kohatud liigid. Iga uus loendaja on väga suureks abiks meil talvituvate lindude käekäigu jälgimisel. Kui soovid loendusega ühineda, võta ühendust Jaanus Eltsiga, 742 2195, jaanus.elts@eoy.ee.

■ 30. septembrini oodatakse teavet **pääsukeste pesitsemise** kohta. Eelmisel aastal taaselustatud kodukoha pääsukeste seire käigus jälgitakse meie pääsukeste käekäiku. Aidata on võimalik igalühel, kelle kodu juures need linnud pesitsevad. Ankeedi ja juhised leiad aadressilt www.eoy.ee/suitsupaasuke.

■ Sookure riikliku seire raames oodatakse teavet **sookurgede sügisrände kogumite** kohta. Loendusae on 17.–30.09. Kirja tuleb panna täpne kogunemiskoht, aeg, elupaik (soo, põld vm), lindude arv ja tegevus ning vaatleja(d). Eriti oodatud on Helme-Koorküla, Kliima-Matsuri, Obinita-Tabina ning Varangu-Vajangu ja Ohpalu piirkonnas vaatlused. Andmed tuleb saata 15. oktoobriks aadressil aivar.leito@emu.ee või kanda eElurikkuse andmebaasi.

■ Endiselt on oodatud andmed **pesakastide** kohta, et selgitada, millised linnuliigid pesakastides elavad ja milliseid kaste nad eelistavad. Küsitluse leiad EOÜ kodulehelt.

■ EOÜ **aastalõpu koosviibimine** toimub 20. detsembril Tartus. Lähem teave ilmub aasta lõpus.

Uued linnuliigid

■ Euroopa harulduskomisjonide liit on teinud muudatuse lindude üldises süstemaatikas. Selle liidu soovitusi järgib ka Eesti ning seetõttu muudeti ka meie linnunimestikku. Senised kaelustäksi (*Saxicola torquata*) alamliigid **niidu-kaelustäks** (*S. maurus*) ja **euroopa kaelustäks** (*S. rubicola*) on nüüd nimetatud eraldi liikideks ja asendanud kaelustäksi. Kuna mõlemat alamliiki on varem ka Eestis kohatud, täienes Eesti linnunimestik ühe liigi võrra, 383 liigini.

Isane niidu-kaelustäks.

FOTO: MARGUS OTS

■ 8. juulil avastas linnuhuviline Karl Eik Rebane Saaremaal Sõrve tuletorni juures **punapea-tsiitsitaja** (*Emberiza bruniceps*). See liik pesitseb Kesk-Aasia piirkonnas ja talvitub Indias. Lääne-Euroopas kohatakse teda üsna sageli, kuid paljud neist on ilmselt vangistusest pääsenud linnud. Ka Soomes on seda liiki kaks korda kohatud. Kui Eesti linnuharulduste komisjon hindab vaatluse loodusliku päritoluga linnuks, on see Eesti 384. linnuliik.

Isane punapea-tsiitsitaja.

FOTO: KARL EIK REBANE

Eesti Ornitoloogiaühing
Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks
Telefon: 508 6690
E-post: riho.kinks@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud Keskkonnainvesteeringute Keskus, www.rspb-images.com ja www.jaakphoto.com.
Küljendus: Eesti Loodusfoto

ISSN: 1736-6844